

A XXI. század fontosabb kihívásai

A XXI. század fontosabb kihívásairól annyit érdemes előjáróban megjegyezni, hogy a múlt század végére, e század elejére feloszlott a Varsói Szerződés, összeomlott a szocialista világrendszer, megszűnt a kétpólusú világrend, és egy egészen új nemzetközi és biztonságpolitikai helyzet alakult ki. Létrejött egy unipoláris világrend, ugyanakkor multipolárisrá is vált a világ, vagyis regionális központok és nagyon sokféle újabb elem jelent meg a nemzetközi életben és a politikában.

Ezen az alapvető és közismert tényen kívül még egy további kulcsszó jelent meg a nemzetközi politikában, amely a folyamatok okaként és magyarázataként szerepel, ez pedig a globalizmus és a globalitás. A globalitás értelmezésében és a globalitás problémájában úgyszintén rendkívül sokféle értelmezés él a köznyelvben és a szakirodalomban; a sokféle értelmezésből egyetlen dolgot szeretnék kiragadni. Ez pedig a globalizmus gazdasági dimenziója.

Mitől más a nemzetköziesedésnek, a tőke, a munkaerőpiac és a nemzetközi munkamegosztás terjedésének ez a szakasza, mint a megelőző XIX. vagy XX. század időszakában? Egyetlen momentumot emelnék ki, amely meghatározza ennek a fogalomnak az újszerűségét és új tartalmát a korábbiakhoz képest. Ez pedig az, hogy a neoliberalizmusnak tekinthető gazdaság vált világméretűvé és globális méretekben jött létre vagy erősödött meg a szabadpiac. A korlátozások nélküli világméretű szabadpiac ez esetben globális méretekben teszi kérdéssé, hogy a nemzeti államok mennyire képesek szabályozni és ellenőrizni ezt a folyamatot.

Azt hiszem, az elmúlt évtizedben már elég tapasztalat gyűlt össze ahhoz, hogy szintetizálják ennek a szakasznak a fejlődését. Azt mondhatjuk, ennek a folyamatnak a megállítása, ellenőrzése azért is nehéz, mert továbbra is az a jellemző tőkemozgás és tőkeakkumuláció, amely rövidtávú befektetésre törekszik, azonnal illetve nagyon rövid idő alatt akar gyors haszonra szert tenni. Ennek alapja az elmúlt 15 – 20 évben kezdődött és kiteljesedett technológiai változás, technológiai fejlődés, amely lehetővé teszi a folyamat erősödését, ugyanakkor akadályozza az államot, a különböző államközösségeket, nemzetközi szervezeteket abban, hogy határozott módon tudják szabályozni a negatív hatásokat.

Ki kell emelni ebből a folyamatból azt a hatást – biztonságpolitikai területre fogunk áttérni ezzel – amely kiélezi az ellentétet a világ gazdag és szegény országai között. Az Európai Unió és az USA, és más fejlett államok olyan gazdasági, társadalmi fejlettséget produkálnak, amely lehetővé teszi, hogy ezt a nemzetközi liberalizációt maximális mértékben kihasználják.

A WTO, vagy a Nemzetközi Valutaalap korábbi tevékenysége is

állandó támadásnak van kitéve. A támadások középpontjában az áll, hogy mind a két szervezet és ezekhez tartozó fejlett államok is leteszik a voksot a liberális kereskedelem és a liberális gazdaság mellett. Ugyanak-kor nem óhajtják megnyitni piacaikat a fejletlenebb, szegényebb országok termékei, azaz a mezőgazdasági termékek előtt, ennek révén nem részesednek megfelelő arányban a nemzetközi liberális piac előnyéből és hasznából. Napjaink problémáit nagymértékben befolyásolja ez a helyzet, és nagymértékben hozzájárul a különböző feszültségek kialakulásához. A globalizáció híve és a globalizáció egyik élharcosa és legerősebb országa az USA. Gazdasági hatalma és stabilitása kiegészül katonai hatalmával. Ez az állam az egy pólusú világrend az egyetlen és a legerősebbnek tekintett pólusa, amelyik egyaránt hatással van nemzetközi életben a biztonság fenntartására, ugyanakkor maga is elősegíti a bizonytalanságot, elősegíti a veszélyek kialakulását, vagy éppenséggel hozzájárul a veszélyek eszkalálódásához, vagy elmélyüléséhez. Azt hiszem, túlságosan olcsó poén lenne, ha akár Afganisztánra akár Irakra hivatkoznék ebben a helyzetben.

A kihívások között az egyik legnagyobb, hogy a nemzetközi szervezetek hogyan tudnak válaszolni erre az új helyzetre, hogyan képesek ellensúlyozni a globális piac negatív hatását. Továbbá az is kérdés, hogyan képesek ellensúlyozni a leszakadást a fejletlen országok esetében, és mennyiben képesek segíteni ezeket az országokat, hogy ez az óriási szakadék ne növekedjen tovább. Ezt tartom a XXI. század kihívásai között a leginkább meghatározónak. Nem szoktuk gyelembe venni, (bár a szakirodalomban már egyre inkább), hogy nemzetközi méretekben erre a helyzetre egyre erőteljesebben szerveződnek ugyancsak nemzetközi politikai erők, és nem a terrorizmusra, hanem az antiglobalista mozgalmakra gondolok. Ezeknek a mozgalmaknak megalapozott elméletük van. Azok a bizonyos botrányos jelenetek, tüntetések vagy erőszakba torkolló utcai demonstrációk, amelyeket a híradásokban látunk, csak hordalékai egy nemzetközi mozgalomnak, amelyik éppen a kapitalizmus – a liberális nemzetközi kapitalizmus – kritikáját adja. Véleményem szerint 10-15 év múlva kiderül, mennyire képesek befolyásolni ezeket a folyamatokat, mennyire képesek ellensúlyozni a globalizmus káros hatását.

Egy hasonlóságra szeretném felhívni a figyelmet. Úgy vélem, nemzetközi méretekben az antiglobalista erők politikai erővé szerveződését várhatjuk, ahogyan a 70-es években, Németországban történt. Az NSZK-ban a zöldek mozgalmából kinőtt a politikai párt. Ma már tudjuk, hogy a zöld párt a német államot és a német politikai életet stabilizáló erővé vált. Én bízom abban, hogy a nemzetközi antiglobalista erők, a nemzetközi zöld mozgalmak – amelyek fokozatosan átpolitizálódnak – támogatásával a nemzetközi szervezetek vagy az államok eredményre juthatnak a szabályozásban. Azt várom, hogy a politikai erővé válás

megerősödése hatással lesz akár a Nemzetközi Valutaalap, akár a WTO politikájára, talán még át is alakulhat, mint ahogy a Nemzetközi Valutaalap tevékenységében is tapasztalhattunk az elmúlt 10 –15 évben ilyen változást.

Az új kihívások között a leghangsúlyosabb és legerőteljesebb a terrorizmus növekvő veszélye. Az uralkodó antiterrorista stratégiával szemben kétségeket fogalmaznék meg. Azt már tudjuk, hogy sem a NATO, sem a hagyományos háborúfelfogás nem megoldás erre a problémára. Azt hiszem, hogy a nemzetközi terrorizmus globálisan meglehetősen alakatlan, homályos jelenség. Ez derül ki, amikor terrorista cselekményekkel találkozunk akár az USA-ban, akár Afrikában. A terrorizmus egyrészt nemcsak az iszlám szélsőségesek, az iszlám radikálisok, az iszlám fundamentalista radikálisok tevékenységéhez köthető, hanem bizonyos országokhoz, magyarán egy-egy geopolitikailag jól körülhatárolható területhez.

Ha ezeket konkrétan vizsgáljuk, akkor úgy hiszem, megint csak másfajta megoldás születik a terrorizmus kérdésére.

Azt gondolom, a nemzetközi terrorizmus problematikájának megoldása két szinten zajlik jelenleg is, egyrészt a nemzetközi szervezetek, a NATO-tól az EU-n keresztül az ENSZ-ig, megfogalmazzák az antiterrorista stratégiákat. Ugyanakkor pedig nagyon is operatív módon, – ha nem is minden területet lefedően, – de létrejön a terrorizmus konkrét formái elleni fel-lépésük kapcsán a különböző antiterrorista vagy terrorista elhárító szervezetek nemzetközi együttműködése. A NATO országok közötti információcserére gondolok, – a bel – és igazságügy keretében zajló információcserére és ennek nyomán egy-egy adott esetben kialakítható nemzetközi együttműködésre –, amely szintén sok vitát vált ki.

Röviden összefoglalva: a terrorizmus kérdése, az általános stratégiai kérdések szintjén na-gyon jól megmagyarázható, de mégsem mindig a lényegre törő ez a magyarázat. Úgy gondolom, konkrétan akkor lehet változtatni a terrorizmus terjedésén és befolyásán, ha azokat az okokat is megpróbálja az európai és a NATO politika kezelni, amelyek a terrorizmust kiváltják, amelyek hozzájárulnak a terrorizmus növekedéséhez, terjedéséhez.

A XXI. század új kihívásai közé soroljuk az óriási migrációt, amely szintén több szinten zajlik. A legális migrációval nem foglalkozom, hiszen az természetes és alapvetően kívánatos hatása a globalizációnak. Meg kell említeni az illegális migrációból származó károkat, kezdve azon, hogy egy adott társadalomban, egy adott államban mekkora problémát okozhat, ha viszonylag váratlanul megjelenik nagyobb néptömeg vagy népcsoport. A létszám jelentős, rövid idő alatti növekedése ellátási, szociális és közbiztonsági, akár járványügyi problémákat is okozhat. Az illegális migráció kedvezőtlenül hat a biztonságra, az érintett államon belül a

társadalom biztonsága ellen ható tényezőként jelentkezik. A tömeges migráció alkalmat teremt a nemzetközi bűnözés terjedésére és viszonylag akadálytalan működésére. Ehhez a nagy lét-számú mozgáshoz kapcsolódhat a kábítószer kereskedelem, vagy az emberkereskedelem, az ebből származó óriási bevétel a legális gazdaságba áramlik, és ennek hatása a nemzetközi korrupció megjelenése, terjedése.

A migrációhoz is kapcsolható további rendkívül veszélyes hatásként jelentkezik a nukleáris proliferáció mely egy része ezen az úton is lebonyolódhat. A proliferáció igazi veszélye, hogy regionális konfliktusokat generál. Az elmúlt 15 évben egyrészt nem egyszerűen fegyvereket, hanem hadi és kettőshasznosítású technológiákat exportálnak az újonnan feljövő és hatalmi pozícióra – regionális hatalmi pozícióra – törekvő fejlődő államok részére, amelyek képesek ezeket a technológiákat megvásárolni. Ezekkel az eszközökkel és technológiákkal egyrészt megváltoztatják az erőviszonyokat, másrészt újabb háborús veszélyeket teremtenek az adott térségben. Jelen esetben a Közel-Keleten Irak problémáját, az Izrael-Palesztina problémát nagymértékben befolyásolja, és mintha a súlypont is áttevődne ide. Kérdés, hogy Iránnak mi-lyen politikája lesz jövőre, és hova fejlődik a következő öt év alatt. Vajon Irán új konzervatív politikai vezetése nem csupán jelszavakat harsog, mint ahogy eddig, – én legalábbis eddig azt gondoltam, hogy üres szó és fenyegetés a térségre, – hanem valóságos nukleáris hatalommá akar válni, és ezzel kívánja helyzetét megváltoztatni a térségben? Ennek további következménye várható, nagyon nehéz lecke ez az EU-nak, az USA-nak és reméljük, hogy a NATO-nak hasonló feladatai, mint Irakkal, itt nem lesznek.

A nukleáris fenyegetésről máig azt vélik a szakírók többsége, hogy nem akarja bevetni ezeket az eszközöket egyetlen állam sem, hanem fenyegetésként egy új erőviszony kialakítására használják. Sajnos probléma, hogy a véletlenszerűséget nem lehet kizárni a folyamatból, nem lehet száz százalékig biztos egyetlen állam, a nagyhatalmak sem, hogy végül nem következik be egy ilyen támadás. Még ha korlátozott lenne is egy ilyen akció, akkor is nagyon súlyos következményei lennének.

Összefoglalva mondanivalómat, arra törekedtem, hogy kicsit más megvilágításba helyezzem a problémákat. Azt mondhatom, hogy a XXI. század kihívásai között a következő 5 –10 évben a tünetek kezelésére látok lehetőséget, és biztosan megoldódik az EU bővítése, mélyítése, a NATO és az EU kapcsolata harmonikusabbá válik, de nem vagyok benne biztos, hogy a mélyebb okok kezelése nélkül, akár az EU, akár a NATO tartós megoldást fog találni.